

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تحلیل محتوایی شعر کودک و نوجوان
در دهه هفتاد گروه سنی (د) و (ه)

مولفان: فرامرز نور محمد زاده توده، مدرس دانشگاه

کبری زهرانی کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی

سرشناسه : نورمحمد زاده توده، فرامرز ، ۱۳۵۲
عنوان و نام پدید آور: تحلیل محتوایی شعر کودک و نوجوان در دهه هفتاد گروه سنی (د)
و (ه) / مولفان فرامرز نور محمد زاده توده، کبری زهرائی
مشخصات نشر: شیروان (خراسان شمالی): شیلان ، ۱۳۹۲
مشخصات ظاهری: ۱۸۴ ص
وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: کتابنامه

موضوع: شعر کودکان — قرن ۱۴ — تاریخ و نقد
موضوع: شعر کودکان — قرن ۱۴ — تاریخ و نقد
موضوع: ادبیات کودکان و نوجوانان (فارسی) — تاریخ و نقد
شناسه افزوده: زهرائی، کبری، ۱۳۵۵
رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ن ۹ ک ۳۵۵۵/ PIR
رده بندی دیویی: ۸۱۶/۶۲۰۹
شماره کتابشناسی ملی: ۳۲۸۳۵۰۰

تلفن: ۰۹۱۵۱۸۹۳۱۴۴ - ۰۹۳۵۱۰۹۹۳۴۶

انتشارات شیلان

عنوان کتاب: تحلیل محتوایی بررسی شعر کودک و نوجوان
در دهه هفتاد (گروه سنی د و ه)

مولفان: فرامرز نور محمد زاده توده و کبری زهرائی

ناشر: شیلان

طراح جلد: علی شیردل

صفحه آرا: ایرج کریمی

تیراژ: ۳۰۰۰

ویراستار: ناهید پرنده، لیلا برازنده مایوان، بهروز بابائی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۳۳-۳۷-۹

بهاء: ۸۰۰۰ تومان

فهرست

عنوان	صفحه
چکیده.....	۹.....
مقدمه.....	۱۱.....

فصل اول : ادبیات (کلیات و مفاهیم)

۱-۱ ادبیات کودک و نوجوان.....	۱۵.....
۲-۱ تاریخچه پیدایش ادبیات کودک و نوجوان در ایران.....	۱۶.....
۳-۱ تفاوت ادبیات کودک و نوجوان با ادبیات بزرگسالان.....	۱۹.....
۴-۱ هدفهای ادبیات کودک و نوجوان.....	۲۰.....
۵-۱ کاربرد ادبیات در زندگی نوجوان.....	۲۲.....
۶-۱ خصوصیات نوجوانان در ارتباط با مطالعه.....	۲۳.....
۷-۱ مروری بر شعر نوجوان.....	۲۴.....
۸-۱ اهداف و ویژگی های شعر کودک و نوجوان.....	۲۷.....
۹-۱ ملاک های ارزشیابی شعر نوجوان.....	۲۸.....
۱-۹-۱ کیفیت ساخت و پرداخت.....	۲۸.....
۲-۹-۱ کیفیت زبان و بیان.....	۲۸.....
۱۰-۱ پیام شعر نوجوان.....	۲۹.....
۱۱-۱ مضامین شعر نوجوان.....	۲۹.....

فصل دوم : مضامین طبیعت گرا

۱-۲ بررسی مضامین شعر نوجوان در دهه هفتاد.....	۳۳.....
۲-۲ مضامین طبیعت گرایانه.....	۳۵.....
۳-۲ شخصیت جانوری.....	۳۶.....
۱-۳-۲ آهو.....	۳۷.....
۲-۳-۲ اسب.....	۳۸.....

۳۸.....	۳-۳-۲ پرستو.....
۳۹.....	۴-۳-۲ حشرات.....
۴۱.....	۵-۳-۲ روباه.....
۴۲.....	۶-۳-۲ زنبور عسل.....
۴۲.....	۷-۳-۲ کلاغ.....
۴۳.....	۸-۳-۲ گورخر.....
۴۳.....	۴-۲ شخصیت های گیاهی.....
۴۴.....	۱-۴-۲ درخت.....
۴۵.....	۲-۴-۲ گل ها.....
۴۶.....	۵-۲ شخصیت پدیده های غیرجاندار.....
۴۶.....	۱-۵-۲ ابر، باد، باران، رنگین کمان، آسمان، ستاره ها، دریا.....
۴۹.....	۲-۵-۲ خاک و کاه و گل.....
۵۰.....	۳-۵-۲ سنگ.....
۵۰.....	۶-۲ فصل ها.....
۵۱.....	۱-۶-۲ بهار.....
۵۱.....	۲-۶-۲ پاییز.....
۵۲.....	۳-۶-۲ زمستان.....
۵۳.....	۴-۶-۲ تابستان.....
فصل سوم: مضامین سیاسی، اجتماعی و فرهنگی	
۵۷.....	۱-۳ مضامین اجتماعی.....
۵۷.....	۱-۱-۳ آرزو.....
۵۸.....	۲-۱-۳ آرزوی صلح و آشتی، شادی و مهر.....
۵۸.....	۳-۱-۳ آرزوها در بیان نمادین.....
۵۹.....	۴-۱-۳ انتظار.....
۶۰.....	۵-۱-۳ تنهایی و هراس.....

۶۳.....	۶-۱-۳.....	خسونت
۶۴.....	۷-۱-۳.....	دعا
۶۵.....	۸-۱-۳.....	ستایش آزادی
۶۸.....	۹-۱-۳.....	شادی
۷۲.....	۱۰-۱-۳.....	عشق
۷۳.....	۱-۱۰-۱-۳.....	نمادهای عشق
۷۴.....	۲-۱۰-۱-۳.....	نمادهای اسطوره ای عشق
۷۵.....	۳-۱۰-۱-۳.....	ضمایر نمادین
۷۹.....	۱۱-۱-۳.....	قهر و آستی
۷۹.....	۱۲-۱-۳.....	مرثیه و انبوه
۸۱.....	۱۳-۱-۳.....	خانواده
۸۸.....	۱۴-۱-۳.....	زندگی روزمره
۹۱.....	۱۵-۱-۳.....	کار
۹۳.....	۱۶-۱-۳.....	طبقه مستضعف
۹۴.....	۱۷-۱-۳.....	مدرسه
۹۷.....	۱۸-۱-۳.....	نوع زندگی اجتماعی
۱۰۱.....	۲-۲.....	انعکاس جریان های سیاسی عصر در مضامین شعر نوجوان
۱۰۱.....	۱-۲-۲.....	اشعار ملی و میهنی
۱۰۳.....	۲-۲-۲.....	انقلاب
۱۰۵.....	۳-۲-۲.....	امام خمینی
۱۰۷.....	۴-۲-۲.....	بیان مظلومیت رزمندگان اسلام و ملت ایران در طول جنگ
۱۰۷.....	۵-۲-۲.....	بدرقه رزمندگان
۱۰۸.....	۶-۲-۲.....	شهادت
۱۱۰.....	۷-۲-۲.....	مفقودان جنگ
۱۱۰.....	۸-۲-۲.....	جانبازی و جانبازان
۱۱۱.....	۹-۲-۲.....	صلح جویی در جامعه

۱۱۴.....	۱۰-۲-۳ صلح دوستی و بیزاری از جنگ و خشونت
۱۱۷.....	۱۱-۲-۳ فلسطین
۱۱۸.....	۱۲-۲-۳ بوسنی
۱۱۸.....	۱۳-۲-۳ روز جهانی قدس
۱۱۹.....	۱۴-۲-۳ مظلومیت مردم عراق
۱۱۹.....	۱۵-۲-۳ مضامین انقلابی و مناسبت ها
۱۲۰.....	۱۶-۲-۳ بسیج و بسیجی
۱۲۱.....	۱۷-۲-۳ عاشورا و انطباق وقایع جنگ با نهضت عاشورا
۱۲۲.....	۱۸-۲-۳ افول ارزشها بعد از اتمام جنگ
۱۲۳.....	۳-۳ مضامین فرهنگی (مضامین سرگرم کننده و لذت بخش)
۱۲۳.....	۱-۳-۳ چیستان
۱۲۳.....	۲-۳-۳ بازی
۱۲۴.....	۳-۳-۳ نقاشی
۱۲۴.....	۴-۳-۳ تخیل
۱۲۶.....	۴-۳ مضامین آموزشی - علمی
فصل چهارم: مضامین دینی، تربیتی - اخلاقی	
۱۳۸.....	۱-۴ ایدئولوژی و مذهب
۱۴۰.....	۲-۴ خدا
۱۴۲.....	۳-۴ نماز
۱۴۳.....	۴-۴ روزه
۱۴۳.....	۵-۴ قرآن
۱۴۳.....	۶-۴ نگاه شاعر به چهارده معصوم
۱۴۴.....	۱-۶-۴ حضرت محمد(ص)
۱۴۵.....	۲-۶-۴ علی (ع)، غمخوار محرومان
۱۴۵.....	۳-۶-۴ حسین بن علی (ع) و نهضت او

۱۴۶.....	۴-۶-۴ تجلی عاشورا در شعر کودک ونوجوان.....
۱۴۸.....	۴-۶-۵ ماه محرم در شعر نوجوان.....
۱۴۸.....	۴-۶-۶ کربلا در شعر نوجوان.....
۱۴۸.....	۴-۶-۷ سیمای حضرت عباس (ع) در شعر نوجوان.....
۱۴۹.....	۴-۶-۸ سیمای برخی از کودکان ونوجوانان حاضر در کربلا در شعر نوجوان.....
۱۵۰.....	۴-۶-۹ امام رضا (ع).....
۱۵۰.....	۴-۶-۹ امام زمان (عج).....
۱۵۱.....	۴-۷ مضامین تربیتی - اخلاقی.....

فصل پنجم : مضامین فکری - فلسفی

۱۵۹.....	۵-۱ مثبت اندیشی.....
۱۶۰.....	۵-۲ فلسفه زندگی.....
۱۶۰.....	۵-۳ فلسفه مرگ.....
۱۶۱.....	۵-۴ نگرش فلسفی.....
۱۶۱.....	۵-۵ نوستالژی فلسفی.....
۱۶۳.....	۵-۶ فلسفه هستی.....
۱۶۴.....	۵-۶-۱ خدا.....
۱۶۵.....	۵-۶-۲ اعتقاد به نبوت.....
۱۶۵.....	۵-۶-۳ سایه ائمه اطهار در شعر مضامین فکری وفلسفی.....
۱۶۶.....	۵-۶-۴ اعتقاد به معاد.....
۱۶۸.....	نتیجه گیری.....
۱۷۰.....	نمودار (۱).....
۱۷۱.....	فهرست منابع فارسی.....
۱۸۳.....	چکیده انگلیسی.....

تقدیم به فرزندان عزیزم کیانا و کژال که مایه آرامش من در
زندگی‌اند.

فرامرز نور محمد زاده توده

تقدیم به فرزندانم مهیار و ماندای عزیز، پدر و مادرم و همسر
گرامیم به خاطر صبوری‌ها و حمایت‌های بی‌دریغش که اگر
حمایت‌های او نبود این کتاب به چاپ نمی‌رسید

کبری زهرانی

چکیده

موضوع اصلی این کتاب، تحلیل محتوایی شعر نوجوان، گروه سنی «د» و «ه» در دهه هفتاد است. بدین منظور ابتدا مجموعه اشعار منتشر شده کودک و نوجوان در این دهه مورد بررسی و مطالعه دقیق قرار گرفته که مجموعه مضامین این اشعار شامل: مضامین طبیعت گرایانه، مضامین سیاسی - اجتماعی و فرهنگی، (آموزشی - علمی و سرگرم کننده و لذت بخشی)؛ مضامین دینی، مضامین تربیتی - اخلاقی و مضامین فکری و فلسفی است. براساس تحلیل‌های آماری در این پژوهش مشخص گردید مضامین طبیعت گرایانه و مضامین سیاسی - اجتماعی سهم بیشتری را به خود اختصاص داده است و مضامین دینی و تربیتی - اخلاقی و فکری فلسفی کمترین سهم را در شعر نوجوان دارند.

بررسی اشعار نوجوان برای این است که تا کنون جنبه‌های محتوایی این آثار گروه سنی «د» و «ه» انجام نشده و این تحقیق می‌تواند برای کسانی که می‌خواهند در زمینه ادبیات نوجوان کار کنند مفید واقع شود.

واژه‌های کلیدی: شعر نوجوان، دهه هفتاد، تحلیل محتوایی، درون‌هایه.

مقدمه

ادبیات نوجوان اگر چه در شکل کنونی خود هنوز در ابتدای راه است و مسیری طولانی را تا رسیدن به مقصد باید طی کند، اما به دلیل توجه خاصی که همواره نسبت به آموزش کودکان و نوجوانان وجود داشته است، در گذشته، نویسندگان در کنار خلق آثاری برای بزرگسالان، نیم نگاهی به دنیای کودک و نوجوان نیز داشته‌اند و این اهمیت و توجه تا به آن جا پیش رفت که به خلق آثاری خاص کودک و نوجوان منتهی شد.

اکنون با ادبیاتی به نام "ادبیات نوجوان" روبرو هستیم. ادبیاتی که به مثابه شاخه‌ای جوان و روئیده بر درخت تناور "ادبیات"، به سوی نور راه می‌گشاید، و قرار است روح و جان نوجوانان ما را با مفهوم "زیبایی" و زیستن "برای درک زیبایی" و پذیرش "مفاهیم زیبا" آماده سازد. این شاخه‌ی جوان و سرسبز، چه بخواهیم و چه نخواهیم، روئیده است و می‌خواهد هر چه زیباتر و سبزتر جلوه‌گر شود و خود را بشناسد و به خود ببالد.

«شعر کودک و نوجوان، امروزه شاخه‌ای از ادبیات است که آثار آن، اعم از داستان و شعر و... اختصاصاً برای کودکان و نوجوانان آفریده شده و ساختار، پیام و محتوای آن متناسب با دریافت، قابلیت و توانمندی‌های آنان شکل می‌گیرد.» (حکیمی، ۱۳۶۷: ۲۰)

مضمون شعر نوجوان باید مانند افکار او باشد، آب، باد، خاک، آسمان و... باید حسی و قابل لمس باشند آن گونه که او را می‌بیند. «اجزای مضامین در شعر نوجوان اجزای زندگی واقعی اوست. برای او هر چیز همان است که می‌بیند و احساس می‌کند. در زندگی او انتزاع کمتر جای دارد با طبیعت و واقعیات بدون واسطه رودررو است. کودک و نوجوان دوره‌ی چیستی و چرایی را طی می‌کند، یعنی دوره‌ی شناخت این اشیا و امور است. حیطه‌ی شعر او از این حیطه‌ی شناخت یا چیستی و چرایی چندان فراتر نمی‌رود. در

انتخاب مضامین کودک و نوجوان باید به کودکی خود باز گردیم و چشم‌های خود را
 کودکانه بگشاییم.» (کیانوش، ۱۳۷۹: ۸-۹۶)

حال آثاری را که تحت عنوان شعر نوجوان، در دهه هفتاد منتشر شده، در این
 پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد. «البته یکی از ابعاد مهم ادبیات کودک و نوجوان، بُعد
 محتوایی آن است و شاید همین اهمیت باعث شده که محققان و شاعران در تعریف شعر
 کودکان و نوجوانان، بر جنبه اندیشگی و فکری آن، بیشتر از جنبه‌های فرمی و زیبایی
 شناسانه آن تأکید کنند.» (زرقانی، ۱۳۸۶: ۱۷۰)

اینکه اشعار گروه سنی «د» و «ه» مورد بررسی قرار گرفته، به این خاطر است که
 نوجوان ما مرحله کودکی را پشت سر گذاشته و وارد دنیای بزرگسالی شده است تا بتواند با
 مسائل اجتماعی - سیاسی آشنا شود، همچنین نوجوان از نظر درک و فهم به مرحله‌ای
 رسیده که قدرت تفکیک مسائل را به نحوه احسن داراست و نوجوان علاقمند به
 جستجوی جهان بینی و فلسفه خاص زندگی است